

בשבתו כבית משפט לעניינים מנהליים

העותרים:

1. ראוייה הנדקלו

2. האני שלום

3. האגודה לזכויות האזרח בישראל

ע"י ב"כ נסרין עליאן ו/או דן יקיר ו/או אבנר פינצ'וק ו/או
עודד פלר ו/או טלי ניר ו/או גיל גן-מור ו/או תמר פלדמן ו/או
משכית בנדל ו/או שרונה אליהו חי ו/או אן סוצ'יו ו/או רג'ד
ג'ראיסי ו/או רעות כהן ו/או סנא אבן ברי ו/או שדא עאמר

מהאגודה לזכויות האזרח בישראל

ת"ד 51070, נצרת 16072

טל: 04-8526333/4/5, פקס: 04-8526331

- נ ג ד -

המשיבים:

1. עיריית נצרת עילית

ע"י ב"כ עו"ד אולגה גורדון
רח' גלבע 16, נצרת עילית 17682
טל: 04-6475974, פקס: 04-6013058

2. משרד התרבות והספורט

ע"י ב"כ עו"ד הדס אלקובי
ע"י פרקליטות מחוז הצפון (אזרחי)
טלפון: 04-6478154, פקס: 02-6467072

השלמת טיעונים מטעם העותרים

בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד מוגשת בזה השלמת טיעונים מטעם העותרים, המצטרפת לטיעוני העותרים בעתירתם ובעיקרי הטיעון שהוגשו מטעמם ביום 28.6.2015.

1. עניינה של העתירה בפגיעה בזכותם של תושבי נצרת עילית הערבים לשוויון וללשון בשל העדר שירותי ספרייה ציבורית בשפה הערבית בעירם. במסגרת העתירה התבקש בית המשפט הנכבד להורות למשיבות לפעול להנגשת שירותי הספרייה הציבורית המרכזית בנצרת עילית, הממוקמת במתנ"ס ע"ש ברקוביץ (להלן – "ספריית ברקוביץ" או "הספרייה המרכזית") ושתי שלוחותיה, הממוקמות בשכונת הר יונה (שלוחת "גריין") ובשכונת זאב (שלוחת "כסולות"), עבור תושבי העיר הערבים.

2. בתשובת משיבה 1 (להלן "עיריית נצרת עילית" או "העירייה") לעתירה נטען, כי העירייה אינה חולקת על זכותם הבסיסית של העותרים לשירותי ספרייה ציבורית, כפי שזו מוצגת

בעתירה. אולם, לעמדת העירייה זכות זו באה על סיפוקה במסגרת תכנית העירייה לפתח ספרייה עבור הציבור הערבי בשכונת הכרמים, שבה ריכוז האוכלוסייה דוברת השפה הערבית הינו הגבוה ביותר, וכן במסגרת ההחלטה על הפעלת "אגף לערבית בספרייה הקיימת במתנ"ס גרין" בהר יונה, שנמצאת גם היא בשכונה שבה ריכוז גבוה יחסית של אוכלוסייה ערבית (סעיף 15 לתשובת העירייה).

3. בתשובת המשיב 2 לעתירה נטען, כי אין מחלוקת באשר לזכותם של תושבי נצרת עילית הערבים לשירותי ספרייה עירונית, אולם "ההחלטה לספק את השירות בספריה המרכזית, באחת משלוחותיה או בשלוחה ייעודית – נתונה בידי הרשות המקומית, אשר מכירה את צרכי התושבים, ובלבד שהיא מספקת מקום ראוי לכך" (סעיף 51 לתשובת המשיב 2 לעתירה). המשיב 2 חולק על עמדת העותרים, שלפיה שירותי ספרייה ציבורית צריכים להינתן גם במסגרת הספרייה העירונית המרכזית. לטענת המשיב 2, אין מקום שבית המשפט הנכבד יידרש לעתירה נוכח עמדת העירייה, שלפיה נרכשים ספרים בערבית גם לשלוחת "גרין", וזאת בנוסף לספרייה לקוראי ערבית במתנ"ס "כרמים". (הדגשה אינה במקור נ.ע.)

4. עמדת המשיבים הנ"ל, שלפיה אין לתושבי נצרת עילית הערבים זכות קנויה לשירותי ספרייה ציבורית בספרייה המרכזית על שם ברקוביץ, הינה בלתי חוקית ובלתי סבירה לחלוטין. כפי שנטען בהרחבה בעתירה, **עמדה זו מסמנת מדיניות פסולה של כפיית הפרדה על תושבי העיר הערבים משאר חלקי העיר ומהמרחבים הציבוריים של העיר**. היא נושאת ביסודה מסר מפלה ופסול, שלפיו התושבים הערבים בנצרת עילית זכאים לשירותים בשפתם אך ורק במקומות ובשכונות שבהם הם כביכול מרוכזים.

5. אפילו המשיבים לא כיוונו לכך, הרי זו התוצאה וזה המסר המתחייבים מעמדתם. לא מן הנמנע לציין בהקשר זה, כי העירייה דווקא הייתה מודעת לתוצאה זו ואף רצתה בה. זאת, למשל, כפי שאפשר ללמוד ממכתבו של ראש העירייה, מר שמעון גבסו, מיום 5.1.2014 לפרופ' אורציון ברתנא, יו"ר המועצה לספריות ציבוריות, שבו נאמר, כי את המטרה של אספקת צרכי הקורא הערבי בנצרת עילית "יש להשיג לא כהתרסה מול הציבור היהודי, או יצירת נקודות חיכוך מיותרות, אלא מתוך אחריות והכרות עמוקה של השטח. אין להתעלם מהסטטוס קוו העדין בעיר, וכמי שחי בה שנים רבות, אני מאמין שעלינו להימנע מפרובוקציות שיגבירו את הקיטוב" (נספח 3 לתשובת העירייה. לעניין זה ראו גם את עמדתה של העירייה בנוגע להקמת מוסדות חינוך עבור האוכלוסייה הערבית, כפי שהיא מפורטת בסעיף 11 לעתירה).

6. המסר הנ"ל לא רק שאינו מתיישב עם ערכי היסוד של השוויון וכבוד האדם, אלא גם בית המשפט העליון קבע מפורשות זה מכבר, כי אין לצמצם את מעמדה ומקומה של השפה הערבית במרחב הציבורי בנצרת עילית (ובשאר הערים המעורבות בישראל) אך ורק לשכונותיהם ולמקום מגוריהם של התושבים הערבים בעיר, וכי לצמצום זה "קונוטציה פוגעת" (בג"ץ 4112/99 **עדאלה נ' עיריית תל-אביב-יפו**, פ"ד נו(5) 393, 480 (2002)).

7. **ההחלטה על הפעלת אגף בערבית בספריית "גרין" בשכונת הר יונה** (החלטה שנתקבלה לאחר הגשת העתירה במסגרת ההתכתבויות והמגעים בין המשיבים) **מקדמת במידה מסוימת את זכותם של תושבי נצרת עילית הערבים לשירותי ספרייה ציבורית, אך אין בה עדיין כדי לרפא את הפגיעה מושא העתירה, אשר נגרמת בין היתר כתוצאה מהעדר שירותי ספרייה ציבורית בערבית בספרייה המרכזית ובכלל שלוחתיה. כפי שפורט בעתירה, הספרייה המרכזית הינה בבחינת "כיכר העיר" של נצרת עילית, ובתור שכזו היא צריכה להיות מונגשת ופתוחה לכל תושבי העיר, ערבים ויהודים כאחד.**

8. **למותר לציין, כי העותרים מודעים ליתרונות הרבים בפתיחת ספרייה ייעודית ו/או באספקת שירותי ספרייה ציבורית בערבית בשכונות שבהם מתגוררים רבים מהתושבים הערבים, אך מהלך זה חייב להיות מלווה בהנגשת הספרייה המרכזית, על כלל השירותים שהיא מציעה לציבור הרחב, לשפה הערבית, ובשום אופן לא כתוכנית יחידה וחלופית. זאת, בין היתר ולמשל, בדומה לתושבי העיר דוברי השפה הרוסית, אשר נהנים הן מספרות ענפה בספרייה המרכזית ובכל שלוחותיה, והן משירותי ספרייה בשלוחת כסולות, שבה ניתן דגש לספרים וספרות בשפה הרוסית. למותר לציין, כי עם הקמת שלוחת כסולות לא הוציאה העירייה את הספרים ברוסית מהספרייה המרכזית, והקהל דובר הרוסית בעיר יכול לבחור בעצמו לאיזו ספרייה להגיע. לעומת זאת, עם הקמת המדף בערבית בספריית גרין הופעתנו לגלות לאחרונה כי כל הספרים בערבית שהוצבו בארונות במתנ"ס הכרמים הועברו למדף בספריית גרין, עובדה ההופכת את ספריית גרין לספרייה היחידה אשר בה ספרים בערבית בין כל הספריות הציבוריות בנצרת עילית.**

9. **בנוסף לכל האמור לעיל, גם משיקולים מעשיים יש לדחות את עמדת המשיבים, שלפיה יש לספק שירותי ספרייה ציבורית בערבית רק בשכונות ובמקומות שבהם ריכוז גבוה של תושבים ערבים. לעמדה זו ממילא אין ביטוי בפועל, שכן לאחרונה בחרו המשיבות לסגור את הספרייה במתנ"ס בשכונת הכרמים, שנחשבת כאחת השכונות שבה שיעור גבוה של תושבים ערבים. עמדה זו אף מתעלמת מתושבים ערבים רבים, שמתגוררים בקרבת הספרייה המרכזית או הרחק מספריית "גרין". בנצרת עילית חיים כ-7,800 תושבים ערבים, אשר מהווים כ-19% מכלל תושבי העיר. התושבים הערבים מפוזרים בכל שכונותיה של העיר, וכרבע מהם מתגוררים באזורים הסמוכים לספרייה המרכזית והשאר בסמיכות גיאוגרפית לשלוחותיה. אף אם ניתן להצביע על שכונות "הר יונה" כאזור בעל ריכוז גבוה יחסית של אוכלוסייה ערבית, הרי מה דינם של אותם תושבים ערבים שמתגוררים בשאר חלקי העיר, ובעיקר אלה שמתגוררים בשכונת "כרמים" ואלה שהספרייה המרכזית נגישה להם יותר? לא יכולה להיות מחלוקת על כך שגם תושבים אלה זכאים ליחס של שוויון וכבוד לשפתם ולגישה נאותה לשירותי ספרייה ציבורית בערבית.**

10. **תושבי נצרת עילית הערבים זכאים לגשת לכל השירותים העירוניים וליהנות מהם, והם זכאים לנוע בחופשיות ולגור בכל מקום שיבחרו בתוך העיר, וזאת מבלי שבחירתם תפגע**

בזכאותם לשירותים עירוניים, ושירותי ספרייה ציבורית בכללם, וביכולתם לקבל שירותים אלה. משעה ששכונה מסוימת אינה מוגדרת כשכונה בעלת ריכוז גבוה של ערבים, ומשום כך לא ניתנים בה שירותים עירוניים בשפה הערבית, משודר המסר שערבים אינם רצויים בשכונה זו. גישה כזו מביאה לחלוקה גיאוגרפית סימבולית של העיר נצרת עילית, של אזורים השייכים לערבים ואזורים השייכים ליהודים. תוצאה זו אין הדעת ואין שיטת המשפט בישראל סובלת.

11. נדגיש, כי אילו שילוב השפה הערבית בספריית גרין היה נעשה כצעד ראשון בתוכנית ארוכת טווח בת שנתיים-שלוש לקראת שילוב מלא באופן השווה לשאר השפות בספריות הציבוריות, אזי היו העותרים באים על סיפוקם. אולם הגם שמהמשיבות התבקשו שוב ושוב להציג תכנית או התחייבות ברוח הדברים הללו, הן מאנו להיענות לכך. גם מקום שהתחייבו על הקמת ספרייה במתנ"ס הכרמים, במבחן התוצאה – לא עמדו בכך. אפילו ארונית הספרים בערבית שהוצבה במקום אינה שם עוד, וממילא לא נראה שעתידה לקום בקרוב ספרייה של ממש במקום.

12. המשיבים אינם יכולים להסתתר מאחורי טענות של "היצע וביקוש". מודל של היצע וביקוש הוא מודל כלכלי המבוסס בראש ובראשונה על ידע וזמינות שעומדים לרשות "הצרכנים". ביקוש להיצע נפגע מעצם טבעו שעה ש"הצרכן" הפוטנציאלי אינו נהנה מידע מלא ומידי ומאפשרות אמיתית וזמינה לקבל את "המוצר". משום כך, המשיבים אינם יוצאים ידי חובתם ב"היצע" של ספרים על ידי הצבת מדף של ספרים בערבית בספרייה אחת בעיר. על מנת להבטיח "ביקוש" לספרים עליהם לדאוג שהספרים יהיו זמינים לכל תושבי העיר הערבים ולפרסום מספק אודות השירות. יתרה מזו, היצע דל של ספרים בערבית – דל בגיוונו, באיכותו ובכמותו – לעומת ספרים בשפות אחרות, מוביל מעצמו לביקוש נמוך יותר.

13. חשוב לציין, כי העותרים אינם מבקשים להתערב בשיקולים המקצועיים, היכן להתחיל עם השילוב בשפה הערבית, ומה הצעדים שינקטו לשם כך, מה גודל התקציב הנדרש וכו'. אולם, שעה שהתוצאה נגועה בהפרדה פסולה אשר מבקשת להתמקד בשכונות עם ריכוז האוכלוסייה הערבית הגבוה בלי שום התייחסות לשאר התושבים הערבים בשכונות נוספות או לזכותם השווה של האזרחים הערבים להנאה שווה ממשאבים ציבוריים ועירוניים, מדובר בהחלטה מנהלית פסולה אשר חורגת ממתחם הסבירות ומצדיקה את התערבותו של בית משפט נכבד זה: "כאשר בית המשפט עוסק בביקורת על החלטות שמשליכות על זכויות, הכרתם של חוקי היסוד בזכויות אלה מהווה הצדקה לביקורת שיפוטית קפדנית על החלטות, בין השאר באמצעות מתן משקל יתר לזכויות בעת ישומן של עילות ביקורת כדוגמת הסבירות והמידתיות שמתמקדות באיזון בין ערכים" (דפנה ברק ארז, משפט מנהלי, כרך ב' עמ' 627 (2010)). עת מדובר בחלוקה תקציבית שאינה שוויונית בין תושבים שהיחס אליהם צריך להיות שווה הדבר מחייב את התערבותו של בית המשפט: "הפליה על בסיס של דת או לאום בהקצאת משאבים של המדינה, שהיא אסורה גם אם היא נעשית בעקיפין, ודאי שהיא אסורה, בחינת קל וחומר, כאשר היא נעשית במישרין" (בג"ץ 1113/99 עזאלה נ' השר לענייני

דתות, פ"ד נד(2) 164, 172 (2000); ור' גס: בג"ץ 727/00 ועד ראשי הרשויות המקומיות הערביות בישראל נ' שר הבינוי והשיכון, פ"ד נו(2) 79, 88 (2001).

14. תשובות המשיבים אינן מצביעות על עמידתם בחובותיהם למנוע הפלייה לרעה של האוכלוסיה הערבית בעיר. כלל לא ברור מה הם לוחות הזמנים, התקציבים והצעדים שיינקטו על מנת לספק שירותי ספרייה ציבורית בערבית כנטען בתשובה; משיבה 1 לא התחייבה או הציעה כל תכנית עבודה מפורטת ומחייבת כדי להוציא לפועל את שילוב השפה הערבית בספריות לטווח הארוך; החברה למתנ"סים הגישה רק לפני מספר שבועות תכנית עבודה מצומצמת לשנת 2016, אשר אין לה עדיין אישור תקציבי; ומשיבה 2 אינה סבורה כי באחריותה להכתיב למשיבה 1 אופן חלוקת התקציב שהינה מעבירה לניהול הספריות הציבוריות בעיר. היינו להוציא תוכנית עבודה מצומצמת לשנת 2016, אשר טרם קיבלה אישור תקציבי מטעם החברה למתנ"סים לשילוב הספרים בספרייה אחת בעיר, אין כלל הבטחה וערובה לקידום הנושא.

15. העותרים ערים לכך, שעם הגשת העתירה ננקטו צעדים לקניית ספרים בשפה הערבית ואף כאמור הוגשה בשבועות האחרונים תוכנית עבודה לשנת 2016 להמשך מגמה זו. אולם מעיון בתוכנית עצמה עולה, כי סכומי הכסף שמבוקשים בשלב זה לשילוב הספרים בערבית הינו מצומצם – גם ובמידה שכלל הדרישה התקציבית תאושר מדובר על כ-180,000 ₪ מתוך תקציב כולל של כ-3,000,000 ₪ - 6% בלבד. בקצב הזה ידרשו עוד עשרות שנים אם בכלל לגישור על הפער שנוצר בספריות הציבוריות בנצרת עילית בין השפה הערבית לשאר השפות.

16. משמעות הדברים היא שכיום, בחלוף יותר משנתיים מאז שהודיעה משיבה 1 על התכנית להקמת ספרייה ייעודית בשפה הערבית, ובחלוף שנה מאז הגשת העתירה, כל שיש בנצרת עילית הוא מדף בשפה הערבית בספרייה אחת - ספריית "גריין" - ולא מעבר לכך.

17. אין בכך לתת מענה להנגשת שירות הספרייה העירונית על כלל שלוחותיה לשפה הערבית, ולגשר על פער של שנים בנוגע להעדר מוחלט של השפה הערבית מהספריות הציבוריות בנצרת עילית.

לאור כל האמור לעיל, בית המשפט הנכבד מתבקש לקבל את העתירה.

היום, 22.3.2016

נסרין עליאן, עו"ד
ב"כ העותרים